

Governance Workbench

Transities en Geïntegreerde Aanpak

30 oktober 2025

Prof.mr. Herman Kasper Gilissen (extern: UU/DCC), Gerald Jan Ellen, Rutger van der Brugge, Arno Nolte, Ferdinand Diermanse, Renske de Winter, Daan Rooze, Esther van Baaren, Carolien Kraan, Willemijn van Doorn-Hoekveld (Deltares)

Inleiding en context

De workbench stond in het teken van het ontwikkelen van transitiepaden die doeltreffend, haalbaar en aanvaardbaar zijn. Daarbij lag de focus op een geïntegreerd model waarin fysieke/ecologische, sociaal-economische en institutionele dimensies samenkomen. Het juridisch perspectief kreeg een centrale plaats via het concept van de juridische oplossingsruimte en de functies van het recht ten opzichte van transities.

Als casus is gekozen voor de Zuidwestelijke delta. Er liggen meerdere redenen aan deze keuze ten grondslag. Zo is al veel werk gedaan voor het fysieke deel van de paden. Er zijn twee toekomstbeelden gemaakt, welke het uitgangspunt vormen voor de invulling van deze workbench.

Het concept van de juridische oplossingsruimte werd geïntroduceerd door prof. mr. H.K. Gilissen, waarna de deelnemers de adaptatiepaden game speelden onder leiding van Renske de Winter. Daarna werd de methode toegelicht door Rutger van der Brugge en Daan Rooze, waarna de deelnemers aan de slag gingen met het invullen van de implementatie-aspecten van de adaptatiepaden.

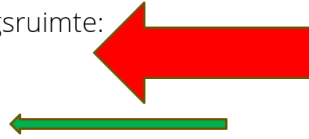
Introductie juridische oplossingsruimte

In de presentatie van H.K. Gilissen kwam naar voren dat voor een oplossingsruimte (hoe transities in de tijd als proces kunnen worden vormgegeven en welke stappen daarbij door wie wanneer moeten worden gezet) gekeken moet worden naar de effectiviteit, de haalbaarheid en de aanvaardbaarheid van de maatregelen en het proces. Hierbij is een geïntegreerd model noodzakelijk. Hierbij moet afgestapt worden van sectoraal denken en toegewerkt worden naar integraliteit, zowel op ruimtelijk, governance en juridische vlak. Bij voorkeur door middel van transdisciplinariteit en co-creatie. Met dit laatste wordt voorkomen dat er problemen worden opgelost die er (in de praktijk) niet (blijken te) zijn.

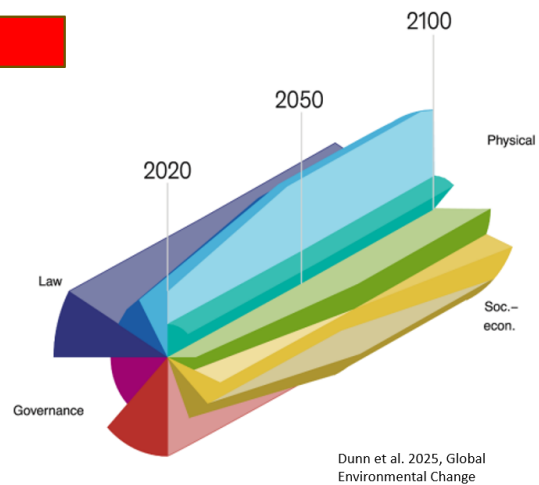
Oplossingsruimte als geïntegreerd model

- Dimensies van oplossingsruimte:

- Fysiek/technisch
- Sociaaleconomisch
- Governance
- Juridisch
- Etc.

- Dimensies **afzonderlijk en tezamen** bepalen haalbaarheid en/of aanvaardbaarheid
- Ontwikkeling en operationalisering van criteria per dimensie
- 'Juridische oplossingsruimte'

Figuur 1. Slide uit presentatie H.K. Gilissen

De kernbegrippen kunnen als volgt worden gedefinieerd:

Doeltreffendheid: Draagt het pad aantoonbaar bij aan de beoogde maatschappelijke en systeemdoelen.

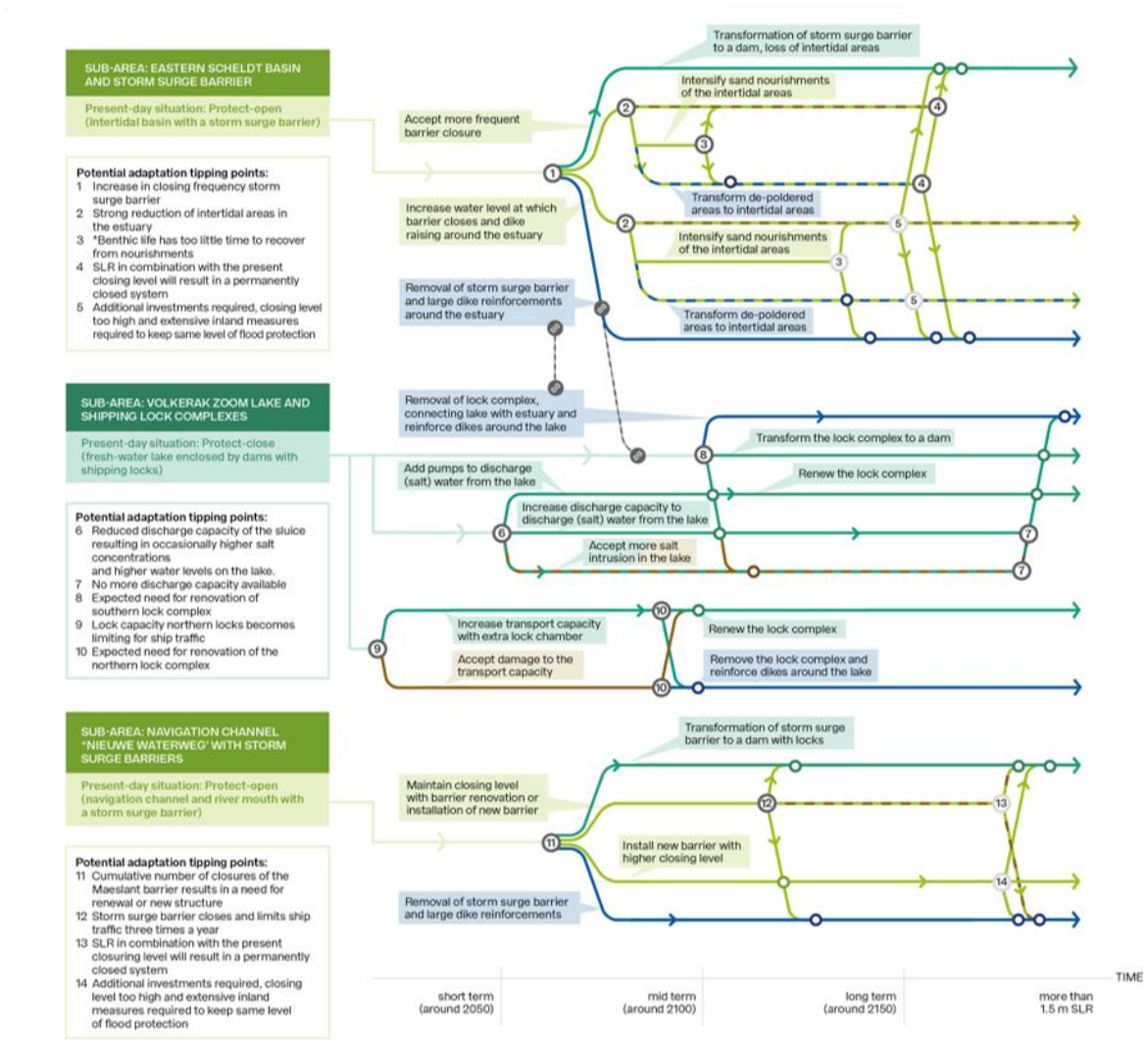
Haalbaarheid: Technisch, financieel, temporeel en bestuurlijk uitvoerbare stappen (incl. doorlooptijd, capaciteit, schaalbaarheid).

Aanvaardbaarheid: Maatschappelijke acceptatie en legitimiteit; rekening houden met weerstand, timing, en verdeling van baten/lasten.

Het recht vervult verschillende functies t.o.v. transitie. Een belangrijke functie is de waarborgfunctie (belangen, (grond-)rechten, procedurele normen, algemene beginselen van behoorlijk bestuur, etc). Maar ook op het gebied van het faciliteren (door middel van het inzetten van juridische instrumenten, bevoegdheden, flexibiliteit en 'untapped capacity') speelt het recht een belangrijke rol.

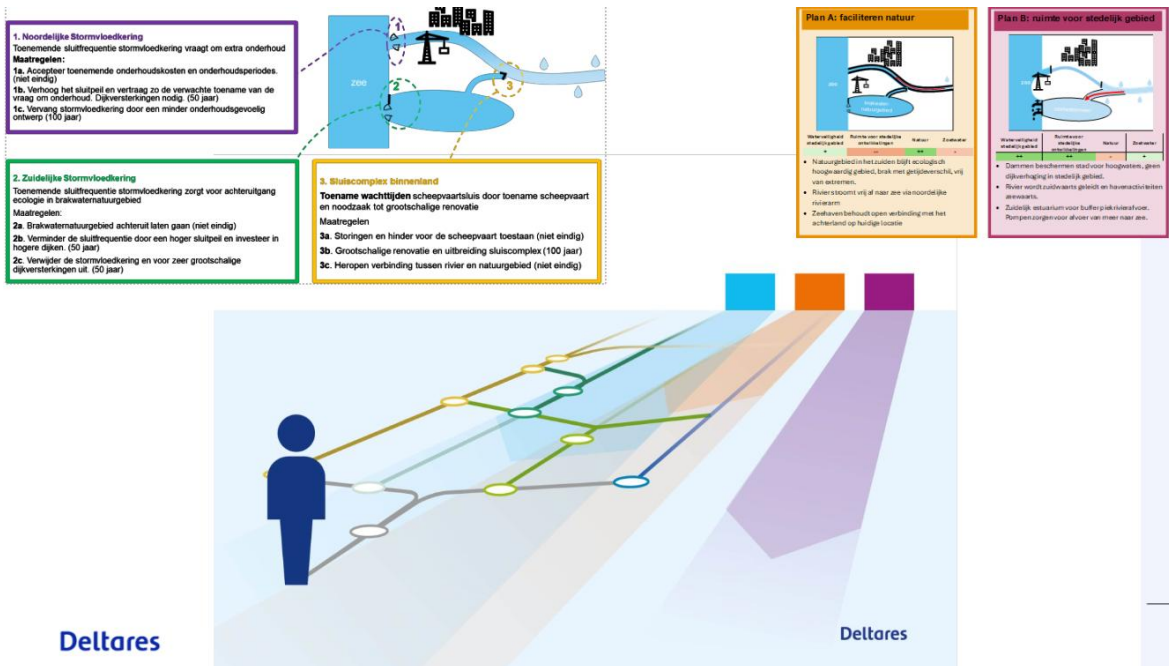
Serious game: Lange termijn

Het doel van de game is om in het tijdsbestek van 1 uur de deelnemers te laten ervaren hoe is het om te werken met de adaptatiepadenmethode en te laten ervaren op welke manier keuzes die nu gemaakt worden invloed hebben op de oplossingsruimte op de lange termijn.

Figuur 2: Adaptatiepaden Zuidwestelijke delta: uit: *Identifying transformative decisions: A dual approach to adaptation pathways design using forward-exploration and backcasting*, Ten Harmsen van der Beek et al. 2025

De paden die in figuur 2 onderbouwd zijn uitgewerkt zijn versimpeld naar de casus, die deelnemers uitdaagt zelf aan de slag te gaan met for- en backcasting.

Figuur 3: Slide uit presentatie R. de Winter

Na het doorlopen van de werksessie zijn de deelnemers enthousiast over deze methodiek. Met name het doel dat begrip is verkregen voor de noodzaak de lange termijn mee te nemen in korte termijn beslissingen wordt hiermee bereikt.

Governance & de adaptatiepadenmethode

Het doel is de adaptatiepadenmethode door te ontwikkelen en de governance discipline daarin op te nemen of aan toe te voegen. Dit is een ambitieuze exercitie, aangezien het gaat om het toevoegen van het ruimtelijk perspectief (ruimtescanner) én het governance perspectief én de stap te zetten van sectoraal naar integraal.

Figuur 5: Slide presentatie R. van der Brugge

De groep werd in subgroepen verdeeld en alle groepen kregen de keuze tussen verschillende bouwstenen, namelijk: ontpoldering, zilte teelten, ander landgebruik en zoetwaterbellen vergtoten incl. ondergrondse opslag.

Vervolgens kreeg elke groep de opdracht om voor de door hen gekozen bouwsteen de onderstaande canvas in te vullen:

Bouwsteen:					
Domein	Conditie	1 = ja 2 = nee, tenzij	Benodigd veranderproces (Opbouwen / Afbouwen)	Actoren Wie moet wat doen?	Doorlooptijd (range)
Fysisch-ecologisch	Ruimtelijk: Past bouwsteen binnen de huidige ruimtelijke inrichting?		Bijv. Herinrichting van de ruimte, ruimte vrijmaken door uitkopen		jaar
	Hydrologisch: past het binnen huidig waterbeheer?		Bijv. grondwaterpeil <u>omzetten</u> / vernatten		jaar
	Ecologisch: Leidt de bouwsteen tot verbeterde <u>ecologie</u> / biodiversiteit?		Bijv. Er moet worden gecompenseerd.		jaar
	Technische uitvoerbaarheid: Is het technisch uitvoerbaar?		Bijv. Kennis en technologie ontwikkelen.		jaar
Socio-economisch	Sociaal: Is er voldoende draagvlak onder burgers?		Bijv. Draagvlak creëren via participatieproces.		jaar
	Verdienmodel: Is er een positieve business case voor <u>boeren</u> / <u>bedrijven</u> / beheerder?		Bijv. investeringskosten, terugverdientijd optimalisering & standaardisering productie, groei consumentenmarkt, <u>etc.</u>		jaar
	MKBA: Verbeteren de maatschappelijke kosten baten?		Bijv. bepalen van alle kosten en baten (o.a. waterbeheer, schade door bodemaliding, <u>etc.</u>)		jaar
Institutioneel	Regelgeving: Past het binnen de wet en beleidskader?		Bijv. wet bestemmingsplan, legger aanpassen		jaar
	Middelen: Zijn er nu voldoende middelen beschikbaar?		Bijv. extra middelen vrijstellen.		jaar
	Bestuurlijke overtuiging: Is er nu voldoende bestuurlijke/politieke wil om over te stappen?		Bijv. kennis over nut en noodzaak, kennis over hoe overstap te maken		jaar

Figuur 6: in te vullen tabel – presentatie R. van der Brugge

Het invullen bleek een lastige opdracht. Zo kan bijvoorbeeld ‘voldoende draagvlak’ onder meerdere condities vallen (eveneens onder participatie bij ‘regelgeving’). Hiernaast kwam de vraag naar voren of er bepaalde condities aan te wijzen zijn, die noodzakelijk ‘op groen’ moeten staan om de bouwsteen gerealiseerd te krijgen. Ook de doorlooptijd is erg lastig in te schatten. Het zou goed zijn bepaalde randvoorwaarden/kaders mee te geven, zodat ook duidelijk is of en zo ja welke randvoorwaarden of kaders gewijzigd moeten worden.